

Термінові справи в адміністративному судочинстві: сутнісна характеристика та особливості розгляду

О.М. Соловйова ¹

Опубліковано	Секція	УДК
30.03.2024	Право	342.9

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.11640985>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. Стаття присвячена дослідженню сутнісної характеристики окремого різновиду адміністративних справ, які з'явилися у 2017 році в новій редакції Кодексу адміністративного судочинства України – терміновим справам. Введення категорії «термінова справа» є новаторським кроком як у теорії, так і в практиці адміністративного судочинства, що вимагає детального наукового дослідження її сутності та особливостей розгляду. Термінові справи визначаються як такі, що потребують особливого порядку провадження, зумовленого невідкладними процесуальними діями та рішеннями задля ефективного захисту прав, законних інтересів особи у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку суб'єктів владних повноважень.

У статті проведено аналіз положень Кодексу адміністративного судочинства України, які регламентують порядок розгляду термінових адміністративних справ. Законодавець, виокремивши таку категорію адміністративних справ, відніс до них публічно-правові спори, що виникають у різних сферах публічного адміністрування та встановив особливості їх розгляду. Автором зроблено висновок, що особливості розгляду термінових справ можна поділити на загальні та спеціальні. До загальних особливостей віднесено ті, що визначені ст.ст. 268-272 Кодексу адміністративного судочинства України, стосуються майже всіх термінових справ та охоплюють особливості повідомлення учасників справи про дату, час та місце розгляду; подання заяв по суті справи; обчислення процесуальних строків; проголошення та вручення судових рішень; апеляційного та касаційного оскарження судових рішень. Спеціальні особливості розгляду термінових адміністративних справ встановлюються в конкретній статті, що містить правила розгляду окремої категорії термінової справи та до них може належати закріплення за певними особами права на звернення до адміністративного суду; вимог до позовної заяви, заяви; правил визначення предметної, інстанційної та територіальної юрисдикції, тощо.

У статті розглянуто поточний стан правової регламентації та практики розгляду термінових адміністративних справ. Основна увага приділена проведенню їх класифікації та вибору судом форми адміністративного судочинства за правилами якої буде розглянута термінова справа.

---

¹ к.ю.н., доцент, доцент кафедри адміністративного права, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

У підсумку, автор дає авторське визначення термінової адміністративної справи, як справи, обставини якої вимагають швидкого та оперативного вирішення, для забезпечення виконання завдань адміністративного судочинства, шляхом встановлення особливостей їх розгляду, щодо: повідомлення учасників справи про дату, час та місце розгляду; подання заяв по суті справи; встановлення строків та їх обчислення; повноважень суду; проголошення та вручення судових рішень; права на апеляційне та касаційне оскарження судових рішень.

Ключові слова: адміністративний процес, адміністративний суд, адміністративне судочинство, адміністративна справа, термінова адміністративна, форми адміністративного судочинства, докази та доказування в адміністративному судочинстві.

Urgent cases in administrative proceedings: essential characteristics and features of consideration

Annotation. The article is devoted to the study of the essential characteristics of a separate variety of administrative cases that appeared in 2017 in the new edition of the Code of Administrative Justice of Ukraine - urgent cases. The introduction of the category "urgent case" is an innovative step both in theory and in the practice of administrative proceedings, which requires a detailed scientific study of its essence and peculiarities of consideration. Urgent cases are defined as requiring a special procedure of proceedings caused by urgent procedural actions and decisions in order to effectively protect the rights and legitimate interests of a person in the field of public legal relations from violations by the subjects of power.

The article analyzes the provisions of the Code of Administrative Procedure of Ukraine, which regulate the procedure for consideration of urgent administrative cases. The legislator, having singled out such a category of administrative cases, attributed to them public legal disputes arising in various spheres of public administration and established the features of their consideration. The author concluded that the peculiarities of consideration of urgent cases can be divided into general and special. General features include those defined by Art. 268-272 of the Code of Administrative Procedure of Ukraine, relate to almost all urgent cases and cover the peculiarities of notification of the case participants about the date, time and place of consideration; filing statements on the merits of the case; calculation of procedural terms; proclamation and delivery of court decisions; appeal and cassation appeal of court decisions. Special features of consideration of urgent administrative cases are established in a specific article containing the rules for consideration of a separate category of urgent case and these may include securing for certain persons the right to appeal to the administrative court; claims to the statement of claim, statements; rules for determining subject, instance and territorial jurisdiction, etc.

The article considers the current state of legal regulation and practice of considering urgent administrative cases. The main attention is paid to their classification and the court's choice of the form of administrative proceedings according to the rules of which an urgent case will be considered.

As a result, the author gives the author's definition of an urgent administrative case, as cases, the circumstances of which require a quick and prompt solution, to ensure the fulfillment of the tasks of administrative proceedings, by establishing the features of their consideration, regarding: notification of the participants in the case about the date, time and place of consideration; filing statements on the merits of the case; setting deadlines and their calculation; the powers of the court; proclamation and delivery of court decisions; rights of appeal and cassation appeal of court decisions.

Keywords: administrative process, administrative court, administrative proceedings, administrative case, urgent administrative, forms of administrative proceedings, evidence and proof in administrative proceedings.

Вступ

Постановка проблеми. Життя сучасної держави та суспільства загалом характеризується необхідністю своєчасного вирішення справ та прийняття рішень, швидкого реагування на зміни в суспільстві, зокрема і на кризові та надзвичайні ситуації. Не є виключенням і сфера правосуддя, дія якої спрямована на забезпечення кожній людині права на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, гарантованих Конституцією і законами України, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. В сучасних умовах швидкість розгляду справ в судах, а значить і своєчасність ефективного захисту прав, свобод, законних інтересів особи стає критично важливою, особливо, коли мова йде про порушення у сфері публічно-правових відносин. Відтермінування та затягування вирішення таких справ може призвести до серйозних наслідків, включаючи порушення прав громадян та юридичних осіб, зростання соціальної напруги, недовіри до судової гілки влади та економічні втрати. У 2017 році новою редакцією у Кодекс адміністративного судочинства України (далі – КАС України) (КАС України, 2005) було введено поняття «термінові справи», однак без визначення та розкриття сутності такого різновиду справ. З урахуванням того, що категорія «термінові справи» є новою для теорії та практики адміністративного судочинства, а тому потребує наукового дослідження її сутності та характеристики, проведення класифікації за обраними критеріями, виокремлення особливостей їх розгляду.

Метою нашого дослідження є проведення аналізу положень КАС України для сутнісної характеристики термінових справ, їх класифікації, виокремлення особливостей розгляду.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Дослідження юридичної категорії «термінова справа» загалом не достатньо представлено в адміністративно-процесуальній науці. Питання, взагалі пов'язані з адміністративним процесом, адміністративною справою досліджувалися такими вченими як О. Контантний (Контантний, 2019), А. Осадчий (Осадчий, 2019), М. Смокович (Смокович, 2012). Вивчення окремих різновидів адміністративних справ займалися Н. Писаренко, І. Балакарева, О. Марченко (Писаренко, Балакарева, Марченко, 2021), К. Владовська, К. Черевичник (Владовська, Черевичник, 2020). При цьому сутнісна характеристика термінових справ з виокремленням особливостей їх розгляду в межах адміністративного судочинства не отримала достатнього висвітлення.

Результати

Тлумачний словник визначає терміновий, як такий, що вимагає негайного виконання, вирішення (СУМ, 2024). Дослідникам категорія «терміновий» видається складовою частиною поняття «розумний строк», як найкоротшого строку розгляду і вирішення адміністративної справи, достатнього для надання своєчасного (без невинуватих зволікань) судового захисту порушених прав, свобод та інтересів у публічно-правових відносинах. При цьому швидке розв'язання публічно-правового конфлікту не повинно завдавати шкоди встановленню всіх обставин справи (Пашенко, 2019, с. 190-193).

В науковій літературі пропонується під терміновими адміністративними справи розуміти як визначені КАС України справи щодо окремих категорій публічно-правових

спорів, що потребують особливого порядку провадження в них, зумовленого невідкладними процесуальними діями і рішеннями, зволікання проведення (прийняття) яких призведе до порушення прав, свобод, інтересів суб'єктів публічно-правових відносин (Пащенко, 2019, С. 191). Вважаємо, що наведене визначення потребує подальшого доопрацювання з урахуванням проведеної класифікації термінових справ та виокремленням особливостей їх розгляду.

Перелік термінових справ законодавець визначив в ст.ст. 273-277, 280-289-5 КАС України, до яких відніс справи близько двадцяти публічно-правових спорів, що можуть стосуватися різних сфер публічного адміністрування. Оскільки термінові справи є досить різноманітними, для кращого розуміння їх сутнісної характеристики та виокремлення процесуальних особливостей є необхідність провести класифікацію термінових адміністративних справ за наступними критеріями:

1. В залежності від того, хто може ініціювати розгляд термінової справи доречно виокремити справи: 1) за зверненням фізичної чи юридичної особи з метою відновлення порушених прав, свобод, інтересів (приміром, ст. ст. 286, 287, 288 КАС України); 2) за зверненням суб'єктів владних повноважень для виконання покладених на них публічно-владних управлінських функцій (приміром, ст. 283-2, 283 КАС України).

2. Залежно від суб'єктів владних повноважень, які мають право звертатися до суду, справи за зверненням: 1) органів виконавчої влади (органи податкової служби, органи міграційної служби, Міністерство юстиції України); 2) інших державних органів (Служба безпеки України, Голова Верховної Ради України); 3) органів місцевого самоврядування.

3. В залежності від сфери публічних правовідносин, спори, що виникають: 1) у сфері народовладдя (виборчі спори); 2) пов'язані з реалізацією та обмеженням політичних прав особи (право на мирні зібрання, право на свободу об'єднання, права на свободу вираження поглядів, права на отримання різнобічної, достовірної та оперативної інформації); 3) у сфері національної безпеки та оборони (про застосування санкцій, щодо гарантованого забезпечення потреб оборони, тощо); 4) у сфері сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів до бюджету; 5) у сфері міграції, в тому числі у сфері протидії нелегальній (незаконній) міграції; 6) у сфері примусового виконання рішень; 7) у сфері реалізації повноважень народного депутата України; 8) у сфері адміністративної відповідальності.

4. Залежно від того, чи передбачається процесуальним законом право на оскарження рішення суду: 1) термінові справи, в яких рішення суду апеляційної інстанції за наслідками апеляційного перегляду справ набирають законної сили з моменту проголошення і не можуть бути оскаржені; 2) термінові справи, рішення в яких можуть бути оскаржені до суду касаційної інстанції.

5. Залежно від форми звернення до адміністративного суду термінові справи поділяються на справи: 1) за позовною заявою; 2) заявою. Слід мати на увазі, що КАС України визначає два порядки судових проваджень за зверненням податкового органу до суду - загальний порядок (загальне або спрощене позовне провадження та «безспірне», що впливає з вимог забезпечення оперативного розгляду термінових справ. Норми, що регламентують порядок вирішення термінової справи за зверненням податкових та митних органів передбачають спрощений порядок звернення суб'єкта владних повноважень до суду, який є відмінним від подання адміністративного позову за правилами загального провадження (Верховний Суд, 2022).

Аналіз положень процесуального закону дозволяє зробити висновок, що термінові справи підлягають якнайшвидшому розгляду без зайвих зволікань, при цьому без шкоди для встановлення усіх обставин адміністративної справи та виконання завдань адміністративного судочинства, тому окремого висвітлення потребують питання вибору форми адміністративного судочинства. За загальним правилом термінові справи

розглядаються за правилами спрощеного позовного провадження. Так, відповідно до ч. 2 ст. 12 КАС України спрощене позовне провадження призначене для розгляду справ незначної складності та інших справ, для яких пріоритетним є швидке вирішення справи. Логічно, що якнайшвидшого вирішення потребують саме термінові справи. Пряма вказівка законодавця щодо заборони розглядати зазначену категорію справ в порядку загального позовного провадження відсутня, за виключенням ч. 4 ст. 12, ч. 4 ст. 257 КАС України. Зазначене повністю узгоджується з судовою практикою (Верховний суд, 2022; Шостий апеляційний адміністративний суд 2023; Верховний Суд, 2021).

Окремі наковці зазначають, що незважаючи на стислі строки розгляду та вирішення термінових справ це не означає, що вони можуть вирішуватися у спрощеному порядку, який визначений у ст.ст. 258-262 КАСУ і їх можна віднести до справ незначної складності, згідно зі ст. 258 КАСУ (Палій, 2019, С. 84-88). Інші автори вказують, що виокремлення КАС України такої категорії, як термінова справа, не має практичного значення для обрання тієї чи іншої процесуальної форми (Вовк, 2020, С. 119-120).

Окремої уваги потребує і той факт, що в окремих випадках термінові справи можуть визнаватися справами незначної складності, що також обумовлює особливості їх розгляду (Верховний Суд, 2023). В літературі щодо цього зазначається, що законодавцем обрано різні критерії приналежності адміністративної справи до того чи іншого виду. Одна справа може бути як малозначною, так і, водночас, типовою та зразковою. Окрім того, різні категорії адміністративних справ, об'єднаних на підставі предмета публічно-правового спору чи суб'єкта звернення до суду, мають приналежність до малозначних, складних, термінових, типових, зразкових. Отже, в одному виді адміністративних справ перебувають різні їх категорії, залежно від тих чи інших чинників (Качур, 2018, С. 27-33).

Позовне провадження у термінових справах має свої особливості, визначені § 2 Глава 11 КАС України. Аналіз положень процесуального закону дозволяє особливості розгляду термінових справ поділити на загальні на спеціальні. До загальних особливостей розгляду термінових адміністративних справ можна віднести ті, що визначені ст.ст. 268-272 КАС України та стосуються майже всіх термінових справ. До них належать: подання заяв по суті справи (до заяв по суті справи в термінових справах належать лише позовна заява та відзив на позовну заяву); повідомлення учасників справи про дату, час та місце розгляду (здійснюється судом негайно, шляхом направлення тексту повістки до електронного кабінету, а за його відсутності - кур'єром або за відомими суду номером телефону, факсу, електронною поштою чи іншим технічним засобом зв'язку); обчислення процесуальних строків (в термінових справах на обчислення строків не поширюються правила встановлені ч.ч. 2-10 ст. 120 КАС України, строки подання позовних заяв і апеляційних скарг не може бути поновлено); проголошення та вручення судових рішень (у термінових справах передбачено проголошення повного судового рішення, за виключенням справ про застосування санкцій, в яких допускається складання скороченого рішення); апеляційного та касаційного оскарження судових рішень.

Спеціальні особливості розгляду термінових справ встановлюються в конкретній статті, що містить правила розгляду окремої категорії термінової справи. Спеціальні особливості охоплюють закріплення в окремих категоріях термінових справ: 1) за певними особами права на звернення до адміністративного суду (приміром, виборча комісія, кандидат на пост Президента України, політична партія (блок), місцева організація партії, які є суб'єктами відповідного виборчого процесу, територіальний центр комплектування та соціальної підтримки, Голова Верховної Ради України); 2) вимог до позовної заяви, заяви (щодо окремих термінових справ ці вимоги чітко передбачені відповідними статтями, приміром ч. 1 ст. 283-1, ч. 2 ст. 283-2, ч. 2 ст. 284, ч. 3. ст. 289-1, ч. 2 ст. 289-5 КАС України, в інших термінових справах позовні заяви мають

містити загальні відомості, відповідно до ст.ст. 160, 161 КАС України); 3) правил визначення предметної, інстанційної та територіальної юрисдикції (процесуальний закон щодо кожної термінової справи визначає конкретний суд, який розглядає справу, приміром позовна заява подається до Верховного Суду – щодо оскарження рішення, дії або бездіяльності Центральної виборчої комісії щодо встановлення результатів виборів чи всеукраїнського референдуму, про дострокове припинення повноважень народного депутата України; 4) строків звернення до суду, подання апеляційної скарги, розгляду справи та вирішення інших процесуальних питань (такі строки є значно меншими ніж загальні строки, приміром позовна заява щодо уточнення списку виборців подається не пізніше як за 2 дні до дня голосування, у разі оскарження постанови про відкладення провадження виконавчих дій – у 3-денний строк з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення її прав, свобод чи інтересів); порядку розгляду (у складі колегії, в закритому судовому засіданні або письмовому провадженні); сплати судового збору (приміром, без сплати судового збору подається позовна заява про уточнення списку виборців; з приводу примусового повернення чи примусового видворення іноземців або осіб без громадянства за межі території України; з приводу затримання іноземців або осіб без громадянства; про заборону політичної партії); негайного виконання рішення суду (приміром, у справах щодо внесення змін у списки виборців; у справах за заявами митних чи податкових органів; про усунення перешкод та заборону втручання у здійснення права на свободу мирних зібрань); підстав для повернення позовної заяви, залишення без розгляду, відмови у відкритті провадження; повноважень суду за результатами розгляду справ, тощо.

Спеціальні особливості розгляду окремих категорій термінових обумовлюються специфікою та сферою публічно-правових відносин, де виник спір; засобами доказування, на підставі яких встановлюються чи спростовуються чи інші обставини справи та визначаються конкретною статтею КАС України. Як слушно зауважувала А.О. Черникова, такі особливості зумовлювались процесуальними строками початку провадження і розгляду справи, проголошенням та врученням судових рішень, їх оскарженням, тобто вирішення завдань адміністративного судочинства у таких справах можливе лише при спеціальних процесуальних строках, процедурі і суб'єктах звернення до суду та у разі відкриття адміністративного провадження, порядку та умов розгляду і вирішення спорів, оскарження в них судових рішень, їх виконання тощо» (Черникова, 2019, С. 306-309).

Висновки

Особливості розгляду термінових адміністративних справ виконують лише одне призначення – забезпечити швидкий, але справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд справи судом без зайвих зволікань та ефективний захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень. Цьому сприяють скорочені строки (звернення до суду з позовом та апеляційною скаргою, розгляду справи, перегляду справи в порядку апеляційного провадження, усунення недоліків позовної заяви); відсутність окремих заяв по суті справи, що також опосередковано скорочує терміни розгляду справи; негайне виконання рішень в окремих термінових справах, що забезпечує швидке відновлення порушених прав та інтересів особи у сфері публічного адміністрування.

Термінові справи належать до категорії окремих справ, для розгляду яких передбачено позовне провадження з особливостями, загального та спеціального характеру, встановленими § 2 Глави 11 КАС України, що стосуються повідомлення учасників провадження, подання заяв по суті справи, встановлення та обчислення процесуальних строків, проголошення та вручення судових рішень, їх виконання, тощо.

При цьому, якщо категорія термінової справи не належить до тих, що має розглядатися виключно за правилами загального позовного провадження, вона може розглядатися в спрощеному позовному провадженні як справа незначної складності з усіма можливими наслідками.

Таким чином, терміновими справами є адміністративні справи, обставини яких вимагають швидкого та оперативного вирішення, для забезпечення виконання завдань адміністративного судочинства, шляхом встановлення особливостей їх розгляду, щодо: повідомлення учасників справи про дату, час та місце розгляду; подання заяв по суті справи; встановлення строків та їх обчислення; повноважень суду; проголошення та вручення судових рішень; права на апеляційне та касаційне оскарження судових рішень.

Список використаних джерел

1. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV. Верховна Рада України [Онлайн]. Доступно <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>>
2. Константий, О., 2019. До питання поняття, предмета, методу і системи адміністративного судочинства України. *Підприємництво, господарство і право*. № 8, с. 86-90. [Онлайн]. Доступно: <<http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/8/17.pdf>>
3. Осадчий, А., 2019. Сучасний концепт української адміністративної юстиції. *Юридичний вісник*. № 1, с. 37-41.
4. Смокович, М., 2012. Адміністративне судочинство як фактор глобалізації захисту прав людини. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. № 2, с. 65-69. [Онлайн]. Доступно: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npau_2012_2_15>
5. Балакарева, І., Марченко, О., Писаренко, Н., 2021. Типові і зразкові справи в адміністративному судочинстві: ознаки та особливості розгляду. *Problems of legality*. № 153, с. 81-91.
6. Владовська, К., Черевичник, К., 2020. Малозначність справ адміністративної юрисдикції та право на справедливий суд. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія Право. Вип. 61. Т. 1, с. 126-129. [Онлайн]. Доступно: <<https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2021/02/29-2.pdf>>
7. СУМ - Словник української мови в 11 томах. [Онлайн]. Доступно: <<https://slovnyk.ua/index.php?swrd=терміновий>>
8. Пащенко, К., 2019. Термінові справи в адміністративному судочинстві України у контексті процесуальних зловживань. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 5, с. 190-193. [Онлайн]. Доступно: <http://www.lsej.org.ua/5_2019/47.pdf>
9. Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду, 2022. Постанова від 02.09.2022 у справі № 805/3801/16-а. [Онлайн]. Доступно: <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/106039016>>
10. Шостий апеляційний адміністративний суд, 2023. Постанова від 01.11.2023 у справі № 753/13582/23. [Онлайн]. Доступно: <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/114628981>>
11. Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду, 2021. Постанова від 01.10.2021 у справі № 592/9561/20. [Онлайн]. Доступно: <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/100050077>>
12. Палій, Є., 2019. Характеристика публічно-правових спорів, які вирішуються у спрощеному провадженні. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. № 1, с. 84-88. [Онлайн]. Доступно: <<https://visnik.dduvs.in.ua/wp-content/uploads/2019/06/18.pdf>>

13. Вовк, П., 2020. Вплив характеру адміністративних справ на процесуальну форму адміністративного судочинства. *Juris Europensis Scientia*. № 4, с. 117-121. [Онлайн]. Доступно: < http://jes.nuoua.od.ua/archive/4_2020/25.pdf.>
14. Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду, 2023. Постанова від 27.07.2023 у справі № 199/6762/22. [Онлайн]. Доступно: <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/112470586>>
15. Качур, І., 2018. Законодавча класифікація адміністративних справ в адміністративному судочинстві України. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. № 2, с. 27-33.
16. Черникова, А., Диференціація процесуальної форми адміністративного судочинства України: від історії до сучасного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 9, с. 306-309. [Онлайн]. Доступно: < http://lsej.org.ua/6_2019/75.pdf >